

HET JOSAPHATPARK

Het grote park van Schaarbeek

Het Josaphatpark was in 2004 honderd jaar oud. Met zijn 20 hectare grasvelden, bloemperken, vijvers en ontspanningsruimte, vormt het de groene long van Schaarbeek, een geliefkoosd wandelpark voor veel Brusselaars, een plek voor rust en ontspanning, met een rijke geschiedenis en culturele achtergrond.

EEN VLEUGJE GESCHIEDENIS

De vallei van de Roodebeek waarin het Josaphatpark in Schaarbeek werd aangelegd, heette oorspronkelijk 'Kattepoel'. De legende vertelt dat het gebied de naam kreeg van het Bijbelse Josaphat, omdat een rijke Brusselaar, die in 1574 terugkeerde van het Heilig Land, getroffen werd door de gelijkenis met de Josaphatvallei die hij doorkruiste op weg naar Jeruzalem.

In het begin van de achttiende eeuw gaf keizer Karel VI aan Adriaan Lodts, een lakenhandelaar, de toelating om een omheining te plaatsen rond de bossen, de vijvers, de kapel en de hoeve die deel uitmaakten van zijn domein in de Josaphatvallei. Twee eeuwen later zou dat de kern van het latere park worden.

De aanleg van het Josaphatpark – zoals van een groot aantal groene ruimten in Brussel – gaat terug tot de regeerperiode van Leopold II, die ook in dit geval persoonlijk tussenbeide kwam om het project uit de startblokken te krijgen. Het is de periode waarin plannen werden gesmeed om de Teniers-Josaphatwijk te wijzigen en een nieuwe verkeersader aan te leggen: de Louis Bertrandlaan. Die maakte deel uit van het project voor het doortrekken van de ring, die de mogelijkheid zou creëren om rond Brussel nieuwe wijken aan te leggen.

De goedkeuring in 1898 van de aanpassingsplannen voor dit historische hart van Schaarbeek, hield nochtans een risico in: misschien zouden de eigenaars van de groene ruimten in de Josaphatvallei hun percelen verkavelen en verkopen.

Leopold II wilde dat deze heuvelflank intact bleef en vroeg aan Victor Besme, de ontwerper van de plannen voor de ringlaan, om zijn tracé aan te passen, zodat het in een boog over de heuvelkammen boven de tuinen van de vallei zou lopen (de huidige Lambermontlaan). Aan de gemeenteraad vroeg hij om de aanleg van een park op deze plek goed te keuren. Daarvoor was het nodig om de percelen van 197 eigenaars in der minne aan te kopen. Die operatie verliep niet zonder slag of stoot. Vooral de weduwe Martha, eigenares van zes hectare van het tweehonderd jaar oude Josaphatdomein, kwam maar moeizaam tot een financieel akkoord met de gemeente. Om de overheidsplannen te dwarsbomen, besloot ze zelfs om de prachtige populieren die de charme van dat stuk uitmaken, te koop aan te bieden, met de verplichting ze te roeien. Bij de openbare verkoop, kocht de Lakense gemeentesecretaris de zes hectare discreet in opdracht van de koning.

Maar de dame was niet onder de indruk en stelde de koning in gebreke omdat hij de bomen niet kapte. Woedend dwong de koning het bestuurscollege van Schaarbeek het domein te onteigenen. Op 1 mei 1904 werd het opengesteld voor het publiek.

Stap voor stap veranderde landschapsarchitect Edmond Gallopin het 'licht ongerepte' park van het Martha-eigendom in een landschapspark. Hij liet de vijvers uitbaggeren, de wegen verbreden en rechte trekken, bomen en bloemen planten. Hij ontwierp ook bijkomende dreven, bouwde een alpentuin om de bermen weg te stoppen, enz. Naarmate de onteigening van de 197 eigendommen vorderde, breidde het park uit tot het in 1914 dertig hectare besloeg. In dat jaar kwam er een speelterrein met een voetbalveld, tennisbanen en een kunstmatig strand op het gedeelte tussen de spoorlijn, de Haachtsesteenweg, de ringlaan en de Louis Bertrandlaan. Op het Renanplein vestigde zich een schuttersvereniging.

In de jaren twintig kwam er een openluchtschool in de buurt van het park, waar de kinderen uit de gemeentescholen lessen kregen over natuurobservatie. In de jaren vijftig legde de beroemde landschapsarchitect René Pêchère er een minigolfterrein aan op een rechte strook langs de spoorweg. Het park is sinds 1974 geklasseerd.

ALGEMENE BESCHRIJVING: OPENBAAR PARK BIJ UITSTEK

Ontstaan uit het samenvoegen van verschillende eigendommen langs de Roodebeek, heeft het Josaphatpark ook vandaag nog het uitzicht van een vallei rond kleine vijvers. Het bestaat uit drie delen:

- Het **historische park** in het zuiden. Het park gebruikt hier het hoogteverschil voor zijn inrichting als openbaar wandelpark in Engelse landschapstijl. Tussen de grasperken liggen drie vijvers. In de buurt staat een didactische volière met vogels en dieren die thuishoren op een hoenderhof. Op zon- en feestdagen in de zomer zijn er concerten in de kiosk. De sierbomen, bloemperken, rustieke brug over een romantisch watervalletje, het alpenlandschap tegen de bermen aan, een merkwaardige duiventil in rotswerk, een tiental andere decoratieve kunstwerken en de beeldhouwwerken langs de kronkelende dreven – dat alles creëert een pittoreske sfeer die van een typisch vooroorlogs wandelpark. Er is ook een speeltuin voor de kinderen.
- In het centrum liggen de **grote grasperken** met hun vier masten. De wandelaars mogen er op het gras lopen. Hier worden ook regelmatig trainingen en wedstrijden in boogschieten gehouden. Een gilde heeft hier trouwens haar vaste stek.
- In het noorden achter het voetbalstadion van 'Crossing' ligt de **speeltuinzone**. Een petanquebaan, een multisportterrein en een gezondheidsparkoers zijn toegankelijk voor het publiek. De voetbalterreinen, tennisbanen en de atletiekpiste zijn voorbehouden voor clubs en scholen. Een grote zandbak en een cirkelvormige schuilplaats verwelkomen de kleinste kinderen – dat doet hier aan de vroegere Schaarbeek-'plage' denken: een waterpartij met een zandstrandje eromheen.

OPMERKELIJKE FAUNA EN FLORA

Veel bomen van het Josaphatpark staan vermeld in de lijst met merkwaardige bomen van het Brusselse Gewest. In de eerste plaats is dat een Canadese populier (*Populus x canadensis*) die deel uitmaakte van het perceel dat koning Leopold II in 1902 van de weduwe Martha kocht. Een aantal andere bomen worden als merkwaardig geregistreerd en getuigen van de botanische bestemming die men het park bij de aanleg wou geven: de moerascypres (*Taxodium distichum*), de Chinese cedrela (*Cedrela sinensis*), de Kaukasische vleugelnoten (*Pterocarya fraxinifolia*), de tulpenboom (*Liriodendron tulipifera*), de Amerikaanse amberboom (*Liquidambar styraciflua*) en een prachtige plataan (*Platanus acerifolia*). De Chinese cedrela is een taxusboom (*Taxus baccata* Aurea Group) en de vereniging 'Belgische Dendrologie belge' gaf hem de titel 'kampioen'. De andere variëteiten zijn inheems.

Langs de Schaarbeek, de kleine beek die door het midden van het park stroomt, groeien planten die typisch zijn voor drassige gronden.

Langs alle kanten is het park afgeboord met een haag van gesnoeide liguster, hier en daar afgewisseld met gesnoeide haagbeuken.

Meerkoeten, waterkippen, eenden en zwanen zwermen langs de vijveroevers. In de volière zitten vooral dieren die thuishoren op een hoenderhof (kippen en hanen van diverse rassen, ganzen, pauwen, enz.). Er zijn eveneens twee ruïnen en twee paarden.

BEHEERSPRINCIPE

Het Josaphatpark lag er een aantal jaren in een erbarmelijke staat bij, maar ondergaat momenteel een volledige renovatie. Basisidee bij de aanpassingen? De originele geest van het park, die Edmond Gallopin er wou inleggen, opnieuw creëren en het tegelijk aanpassen aan de moderne tijdsgeest. Het gaat om grote werken en daarom gebeurt de financiering in het kader van het Beliris-samenwerkingsverband tussen de federale overheid, het Brussels Gewest en in dit geval ook de gemeente Schaarbeek.

Een eerste kapbeurt van gevaarlijke bomen vond plaats in 2003. Een tweede gebeurde in de winter 2006-2007 om meer licht te geven in het, opnieuw voor de open plekken te creëren die er vroeger waren, en om de boomgroepen ademruimte te geven.

Een ander aspect van de renovatie was het hydrografische netwerk: uitbaggering van de vijvers, schoonmaak en herstel van de oevers en de beek, restauratie van de waterval, enz.

Alle wegen werden een voor een heraangelegd en er kwamen er nieuwe bij om te verhinderen dat bezoekers hun eigen wilde paden creëerden. Het programma omvatte ook de renovatie van standbeelden, rotspartijen, parkuitrusting (speeltuin, minigolf, gezondheidsparkoers, enz.), de brug en alle gebouwen in het park (kiosk, serre, pergolabar, ...). En ten slotte kwamen de aanplantingen aan de beurt: vernieuwing van de gazons met de aanleg van een hooiweide, nieuwe inheemse bomen en struiken, waterplanten langs de beek, doorlevende en eenjarige planten. Dit uitgebreide programma startte in 2006 en liep tot in 2011.

BIJZONDERE MONUMENTEN EN BEELDHOUWERKEN

MONUMENTEN

De twee huizen van Schampaert

Jean Schampaert liet in 1732 twee huizen bouwen voor zijn dochters Elisabeth en Carla. Ze liggen vlakbij de Generaal Eisenhowerlaan en werden opgenomen in het parkgebied. Ze bieden nu plaats aan de woning van de parkconciërge.

De Minnebronne

Niet ver van de Schampaert-woningen ontspringt een van de drie bronnen van de Roodebeek, zelf een zijtak van de Maalbeek. Verschillende legenden vernoemen deze bron als een ontmoetingsplaats voor bedrogen, afgewezen en ontroostbare minnaars.

Het Trinkhall-paviljoen

Het beroemde kasteel van de weduwe Martha werd bij de inwijding in 1904 verbouwd tot 'melkerij van het park'. In 1912 werd deze melkerij-café-restaurant-hotel, waar veel spektakels plaatsvonden, vervangen door een moderner en beter aangepast paviljoen met groot terras, de 'Trinkhall'. De melkerij werd later in gebruik genomen als zaal voor een marionettentheater, maar een brand heeft ze verwoest. De wederopbouw is gepland, maar het pand kreeg nog geen nieuwe bestemming.

BEELDHOUWERK

Liefdesfontein (1988)

Een beeldhouwwerk in carraramarmer herinnert aan de legende van de Liefdesfontein, vroeger het eindpunt van veel wandelingen in het park. Het is van de hand van Mon De Rijck (1943) en won een wedstrijd van de gemeente voor plaatselijke kunstenaars.

Eva en de slang (1890)

Dit brons van Albert-Constant Desenfans (1845-1938) stelt Eva voor die luistert naar de slang die zich rond een boom kronkelt. Het staat op een voetstuk in art-decostijl. Het werd tentoongesteld op het Salon van Brussel in 1890. Daarna schonk de regering het aan de gemeente Schaarbeek.

Boreas, god van de wind (1922)

Dit beeldhouwwerk van Joseph Vanhamme (1878-?) was oorspronkelijk in plaaster uitgevoerd. Het stelt Boreas voor, de Griekse god van de noordenwind, die in de richting van de aarde blaast. De gemeente kocht het in 1918, en liet het uitwerken in brons en daarna vergulden, speciaal voor het Josaphatpark.

Monument ter ere van Philippe Baucq (1974)

De Schaarbeekse architect Philippe Baucq was een medestander van Edith Cavell en werd in 1915 gefusilleerd door de Duitsers. Het monument van Jacques Nisot (1931) brengt hem een eerbetoon. Het is een verticale betonplaat waarin een silhouet is uitgesneden dat neerzigt onder de kogels.

De materniteit

Een zittende moeder geeft haar baby de borst, terwijl ze hem vol liefde in de armen houdt. Het kunstwerk met heel ronde vormen is van de hand van de Schaarbeekse beeldhouwer Maurice de Korte (1889-1971).

En verder:

Assepoes, brons van Edmond Lefever (1839-1911).

De **boomsnoeier**, tweede bronzen beeldhouwwerk in het park van Albert-Constant Desenfans.

Bronzen buste van de schrijver **Nestor de Tière** (1924) door Frans Huygelen (1878-1940).

Buste in wit marmer van de symbolistische dichter **Albert Giraud** (1939) door Victor Rousseau (1865-1954).

Kariatide, een herdenkingsmonument voor de Schaarbeekse architect en beeldhouwer Eugène Canneel (1882-1966).

Bronzen medaille ter ere van landschapsarchitect **Edmond Galoppin** (1851-1919) door graveur Jean Lecroart.

Medaillon op een stenen zuil van de schrijver **Georges Eeckhoud** (1854-1927) door Jozeph Witterwulghe.

Medaillon van schilder **Oswald Poreau** (1877-1955) door René Cliquet (1899-1977).

Standbeeld in witte steen van de grote Belgische dichter **Emile Verhaeren** (1855-1916) door Louis Mascré (1871-1929).

De Belgische schrijver **Hubert Krains** (1862-1934) door Paul Wissaert (1885-1972).

Monument ter ere van **majoor Ernest Cambier** (1844-1909), een van de pioniers van de kolonisering van Congo.

Componist **Henri Weyts** (1868-1934) door G. de Leener.

GROENE RUIMTEN IN DE BUURT

- Ten noordoosten: de Huart Hamoiriaan, de Rigasquare, het Walckierspark, het Goede Herderpark en het natuurreservaat Het Moeraske.
- Ten noordwesten: de groene ruimte van de Louis Bertrandlaan.
- Ten oosten: het Albert I-park.
- Ten westen: de Emile Duployesquare, het Rasquinetpark en de Gaucheretruimte.
- Ten zuiden: de Prevost-Delaunaysquare en het Daillypark.
- Ten zuidwesten: de Armand Steurssquare.

Oppervlakte: 30 hectare.

Typologie: historisch en landschapspark met een recreatieve en sportruimte.

Eigenaar: gemeente Schaarbeek.

Beheer: gemeente Schaarbeek.

Klassering: het Josaphatpark is als landschap geklasseerd sinds 31 december 1974.

PRAKTISCHE INFORMATIE

OPENINGSUREN

Het Josaphatpark is niet omheind en dus de hele dag, het hele jaar lang toegankelijk. Een team parkwachters zorgt permanent voor toezicht. Naar aanleiding van evenementen organiseren ze af en toe geleide wandelingen.

Inlichtingen: 02/215 44 53, van maandag tot vrijdag tussen 8 en 16 uur.

CONTACT

Hebt u een vraag? Wilt u een probleem signaleren? Spreek dan een van de parkwachters aan. In noodgevallen: Bel 0800/938 88.

De Dienst Groene Ruimten van de gemeente Schaarbeek op 02/244 75 29.

Politie van Schaarbeek: 02/249 22 11.

UITRUSTING

Muziekkiosk, 'snoepjes'-kiosk, gebouw van de oude melkerij (in restauratie), huis van parkwachters en conciërge, schuilplaats voor de tuiniers, grote serre, speeltuin, grote voliëre, onderdak voor de ezel, duiventil, pergolabar, esplanade, minigolf met schuilhuisje, boogschietruimte met clublokaal en bar, sportvelden, petanquebanen, gezondheidsparkoers, zandbak, cirkelvormige schuilplaats, zitbanken, vuilnisbakken.

ER GERAKEN

Het Josaphatpark is het grootste park van Schaarbeek. De ingangen liggen op de hoek van de Chazal- en Generaal Eisenhowerlaan en aan de Azalea, Ambassadeur Van Vollenhoven, Louis Bertrand en Lambermontlaan.

BEREIKBAARHEID ANDERSVALIDEN

De wegen in de bocht van de valleibodem die langs de vijvers lopen, worden momenteel zo heraangelegd dat personen met beperkte mobiliteit en slechtzienden ze kunnen gebruiken. Er komen panelen met informatie over de toegankelijkheid, ook met brailleversie, aan de verschillende parktoegangen.

OPENBAAR VERVOER

Bus : 59 (Herman), 64, 65 (Chazal), 66 (Azalea-Crossing-Louis Bertrand)

Tram: 25 (Chazal-Heliotropen-Louis Bertrand-Vaderland), 92 (St-Servaaskerk)

Trein: Station Schaarbeek Josaphat).

MEER INFORMATIE

- Brochures van Leefmilieu Brussel – BIM :
  - Wandeling langs de beeldhouwwerken in de Brusselse groene ruimten.
Te bestellen op 02/775 75 75 of met een miltje naar info@leefmilieubrussel.be.
- Meer informatie over [culturele wegwijzers van parken en tuinen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest](#).
- Bezoek de fotogalerij van de [Virtual Landscape Gallery](#).
- Meer informatie over [het architecturale patrimonium van het Gewest](#).
- Meer informatie over [het groene en blauwe netwerk](#).
- Meer informatie over [Beliris](#).

